

4.

Kakor spómladi priroda,
Srečno je srcé biló,
Kakor zdaj priroda mrtva,
Srce moje je mrtvó.

Vse je tiho, vse je némo,
V smrtnih sanjah srce spí,
Sáma solza žalovanja
Časih mir mi ta skalí.

In kakor viháť jeseni
Zavrtí nebroj perés,
V srci se pričnè gibanje,
Náď, željá mrtvaški ples.

Slavomir.

O treh bratih.

Národná pripovedka iz Motnika. — Zapisal Gašpar Križnik.

Bil je nekđaj oče, ki je imel tri sine in jim je rekel: »Kateri mi prinese najlepšega ptiča, tistemu dam graščino in kraljestvo.«

Bratje odidejo ptiča iskat. Ko gredó po poti, začneta starejša suvati in tepsti mlajšega; zato se je moral od njiju ločiti in je bil žalosten, ker je moral sam popotovati. Kmalu pride do neke cerkve, v kateri se je brala maša, krene jo noter, da je zmolil par očenašev. Ko mine, gre nazaj, in na gomilah se nameri na svoja brata, ki sta odkopavala mrliča. Ta ju vpraša, kaj bosta počela ž njim. Povesta mu, da jima je bil dolžan »šmarno petico« in da ga bosta zato pretepla, ker jima je ni vrnil. Mlajši dečko jima je pa rekel: »Pustita mrtve v miru spati; petico bom pa jaz plačal za ranjcega.« Vrne jima posojeno petico, in potlej zagreneta gomilo. In so šli dalje vsak po svojem poti. Mlajšega sreča volk in ga vpraša: »Mladenič, kam greš, ker si tako žalosten?«

»Kaj čem praviti, ko mi ne moreš pomagati,« reče dečko; volk pa: »Zakaj bi ti jaz ne mogel pomagati, če meni poveš, kam greš?«

Mladenič mu pové. »Mi smo trije bratje. Nam so oče rekli, da, kateri jim prinese najlepšega ptiča, tistemu prepusté graščino in kraljestvo.«

Volk mu reče: »Pojdi naravnost po tej poti, prideš do izdane graščine, kreni na dvor, tam na steni visi ptičnik (kletka), notri je tako lep ptič, da ga na vesólnem svetu ni jednacega. Prekrižaj in pokrôpi čez kletko z blagoslovljeno vodo in jo ročno vzemi, pa ne oziraj se, ampak pojdi ž njo modro in pogumno. Tvoja brata bosta zadrge napravila, toda ujela bosta vsak jednega vrabca.«

On gre dalje, da pride do izdane graščine; ko pride tja, krene na dvor in ugleda ptiča v kletki, kateri mu je tako dopadel, da je

kar obstrmel, toda pozabil ga je prekrižati in pokropiti. Ko je to pozabil, pa pridejo trije levi, pa ga odpodijo, pa gre prazen in žalosten preč. Zopet ga sreča volk in vpraša: »Mladenič, ali nisi dobil ptiča?» on reče: »Prišli so trije levi in so me odpodili.« Volk pa: »Zakaj me ne ubogaš? Pojdi nazaj in stóri tako, kakor sem ti rekel, vzemi kletko in ptiča ter ročno odidi!«

On gre nazaj, storí tako, kakor mu je rekel volk, prekriža ptiča in ga pokropí z blagoslovljeno vodo, vzame kletko in ptiča in ga nese očetu domóv. Onadva pa sta prinesla vsak jednega vrabca.

Zdaj oče ni hotel nobenemu imenja prepustiti, kajti mlajši se mu je zdel premlad in preotročij, torej jim je rekel: »Zdaj pojdite še jedenkrat po svetu; kateri prijezdi domóv najlepšega konja, njemu dam graščino in kraljevstvo.«

Zopet odidejo po svetu, po jednom poti, pa tako sta starejša črtila mlajšega, da se je moral od njiju ločiti; gre sam po drugem poti dalje, pride zopet do tiste cerkve, v kateri se je maša brala. Gre noter, zmoli par očenašev, ko mine maša gre dalje in ga sreča tisti volk ter ga vpraša: »Mladenič, kaj si tako žalosten in kam greš?» »Mladenič mu pové: »Mi smo trije bratje, pa so nam oče rekli, da, kateri jim prijezdi domóv najlepšega konja, tisti dobí po meni graščino in kraljevstvo; onadva sta pa iznajdena, bosta lepe konje izbrala in prijezdila domóv, jaz pa ne.«

Volk mu reče: »Pojdi po poti dalje, pa prideš do izdane graščine, zraven je hlev, notri je dvanajst konj, pojdi in vzemi jednega; pregledovati in izbirati jih nič ne smeš.«

On gre in kmalu pride do graščine, krene v hlev, pa je tepec gledal in izbiral, kateri konj je lepši in gorši. Konji so začeli bíti, komaj je iz hleva ušel, da ga kateri ni kopitnil. Žalosten pride nazaj in volk mu reče: »Zakaj me ne ubogaš, da bi ročno prvega konja odvezal, ko prideš v hlev? No, pojdi nazaj in naredi tako, kakor ti povem, pa boš srečen!«

Uboga in gre nazaj; ko pride v hlev, vzame in osedla konja, séde nánj, in gresta domóv; ónadva brata se mu na poti pridružita in pridejo skupaj domóv vsak s svojim konjem. Ali mlajši prijezdí naj goršega.

Rekel jim je oče: »Zopet ne morem med vami posredovati, ker je mlajši prijezdil najgoršega konja. Pojdite še tretjokrat po svetu; kateri pripelje najzaljšo kraljičino, njemu dam graščino in kraljevstvo.«

Gredó bratje skupaj po jednom poti iskat zale kraljičine. Pa starejša dva sta sedaj še bolj črtila mlajšega in sta dejala med sábo:

Dejva ga pretepesti in malo prevaljati, obakrat je hinavec boljše in lepše blagó pripeljal domóv, kakor midva; že zna dobro in prilizneno govoriti, bo tudi katero zalo kraljičino nagovoril, da pojde ž njim domóv.«

Res, kakor sta dejala, tako naredila, in ga tudi od sebe spodita, da gredó potlej vsak po svoji poti. Mlajši zopet pride do tiste cerkve, kjer se je maša brala, gre noter, zmoli par očenašev, maša mine, pa gre dalje. Spet ga sreča tisti volk in ga vpraša: »Mladenič, kaj si tako žalosten in kam greš?« Pa pové: »Zakaj bi ne bil žalosten, ko smo trije bratje, nam so pa oče rekli, da, kateri dobí najzaljšo kraljičino in pripelje domóv, njemu izročim graščino in kraljevstvo. Ona dva sta prebrisana in iznajdena, znata dobro vabljivo govoriti, bosta lahko zalo žensko kraljičino pregovorila, da bo šla ž njima. Jaz pa ne.«

Volk mu reče: »Pojdi tu notri v izdano graščino, tam so tri kraljičine, starejša leží v prvi sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima tri glave; druga leží v drugi sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima šest glav; tretja leží v tretji sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima devet glav.

Ko prideš na dvorišče, prekrižaj in pokrôpi se z blagoslovljeno vodo, tam na steni visi star, rjav meč, vzemi ga ti in pojdi v prvo sobo; ko boš vrata odpiral, požene se zmaj proti tebi; ti pa mahni z mečem po tretji glavi, pa mu vse tri odsekaš. Kraljičina bo vstala in ti bo rekla: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, da si mene rešil, pojdi v drugo sobo, tam leží srednja moja sestra in zmaj na nji sedí, kateri ima šest glav!« Ti pa pojdi v drugo sobo, pa ravno tako narêdi, mahni z mečem zmaja po šesti glavi, in vseh šest mu odbiješ. In druga ti bo ravno tako rekla, iti v tretjo sobo, »tam je mlajša moja sestra, in zmaj na nje sedí, kateri ima devet glav, ti mahni po deveti glavi, pa mu odbiješ vseh devet.« Potem bodo prišle k tebi in te bodo vprašale: »Kaj hočeš za plačilo, da si nas rešil,« ti jim pa reci, naj s teboj gredó na očetov dóm, in si izberi jedno za ženo.«

Mladenič gre na izdano graščino. Ko pride na dvorišče, naredí, kakor mu je rekel volk, prekriža se in pokropí z blagoslovljeno vodo, vzame tisti rjavi meč, in gre v prvo sobo, kjer je ležala najstarejša sestra, in ki je sedel zmaj na nji, kateri je imel tri glave. On začne vrata odpirati, zmaj se požene proti njemu, pa mahne z mečem po tretji glavi ter mu odseka vse tri preč.

Kraljičina vstane in mu reče: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, da si mene rešil; pojdi v drugo sobo, tam leží moja srednja sestra, ki sedí zmaj na nji, kateri ima šest glav.«

Potem gre v drugo sobo; ko je vrata odpiral, zmaj se požene proti njemu; on mahne z mečem po šesti glavi, pa mu odseka vse preč. Kraljičina vstane in mu reče: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, pojdi v tretjo sobo, tam leži najmlajša moja sestra, ki sedi zmaj na nji, kateri ima devet glav.«

On gre, in, ko vrata odpira, zmaj se požene proti njemu, mahne z mečem po deveti glavi, odseka mu vse preč. Kraljičina vstane, lepo se mu zahvali: »Ker si bil tako srčen, pri Bogu mogočen, da si nas rešil, kaj boš pa hotel za plačilo?« On reče: »Da bi mi ti hotela dati roko in srce svoje, pa biti žena moja do hladnega groba. Smo trije bratje, pa kateri bo najzaljšo kraljičino pripeljal domov, dejali so nam oče, tistemu izročim graščino in kraljevstvo.«

Z dano besedo je bila zadovoljna in mu je dejala, da je rada njegova žena, in da gre voljno na njegov dom ž njim, »zato, ker si mene in moje sestre rešil, ko smo bile zmajem izdane.« V tem prideta oni dve notri, zahvalita se mu tudi te dve lepo, da je vse tri rešil. Potem so začeli bale navezovati in na voze nalagati. Vzamejo in naprežejo ostalih najst konj in odidejo proti domu.

Volk mu zopet pride naproti in mu reče: »Mladenič, pazi in ne hodi blizu, kjer bodo brata tvoja obešali. Če hočeš srečno potovati, pelji še ročno dalje!«

Gredó dalje, pridejo do vešal, zve, da bodo njegova dva brata obešali, usmili se njiju ter ja odkupi.

Potem gredó veseli vsi skupaj domov. Pridejo do prepada in starejši brat reče srednjemu: »Pojdi kamenje metat notri v prepad, midva z mlajšim bova poslušala, kako globoko leti.« Sedaj gresta starejši in mlajši poslušat, kako globoko kamenje leti; srednji ga pa meče. Starejši sune mlajšega pod rébra, da se prekopicne v prepad. Pusté ga notri in se peljejo dalje proti domu.

Ko pridejo domov, vpraša jih oče, kje je mlajši. Povedó mu, da ga niso nič videli. Potem rečeta očetu in kraljičinam, da gresta na lov in da jih več dnij ne bo domov. Ideta pa mlajšega čakati, ko bi okreval in šel proti domu, da bi ga končala.

Kmalu pride k temu revežu v prepad tisti volk in ga vpraša: »Mladenič, kaj delaš tukaj?« On mu odgovori: »Jaz te nisem ubogal in sem bil nesrečen, ker me je sunil starejši moj brat notri v prepad, kjer si ne morem pomagati.« Volk mu reče! »Če me hočeš ubogati, jaz ti še pomagam.« Pomolí mu rep, da se ta prime zanj, in ko ga privleče na pót, reče mu še: »Tukaj v gozdu seka neki kmet drva, ti pa pojdi k njemu in ga prosi in doplačaj, da s teboj obleko zamenja;

ker tvoja brata te čakata na poti, mislita te ustreliti in zaklati, jeden ima jeden nož in dve pištoli, drugi pa dva noža in jedno pištolo, potlej te pa ne bosta poznala, ko boš v kmetski obleki mimo njiju koračil.«

»Ko prideš domov, pojdi v hlev in se ponudi oskrbniku za hlapca, da boš konje krmil in snažil, ker pri tisti graščini živina ne pije in ne jé in se revno redí, zato ker pravega človeka ni domá. Tebi pa ni treba nič kónj napajati, krmiti in čediti. Dobodi tri jednoletne leskave šibe, pa vsako jutro vsakega konja trikrat udari ž njimi, pa se ti bodo tako dobro redili, da te bodo izpraševali: »Kako ravnaš s konji, ker jih ne krmiš in ne napajaš, pa se ti tako dobro redé?« Ti pa reci: »To že Bog tako dá.« Kadar te pride tvoja izpraševati, primi jo za roke, pelji v sobo k svojemu očetu in jim povej, kaj sta tvoja brata naredila s teboj, pa prosi jih, da ja ročno ukažejo smrtno kaznovati, če ne, bosta še oba nesrečna z očetom. — Zdaj moreš pa mene končati, da me boš rešil, ker jaz sem duh tistega mrtveca, ki si ti petico plačal záme.«

Mladenič mu reče: Jaz te ne morem končati, ker si meni dosti dobrega storil in me smrti otel iz prepada«. Volk pa odgovori: »Če me ti ne boš, zmanem pa jaz tebe v prah in pepel!«

Mladenič vzame meč, odseka mu glavo preč in bel golobček zleti proti nebu.

Potem krene v gozd, kjer je sekal kmet drva, in ga prosi, da bi menjala z oblekami. Kmet mu dolgo ni verjel; menil je, da se tuji gospod šali. Ko mu pa pové vzroke, preoblečeta se, in ta gre svoj pót proti dômu. Gredoč je videl brata, ki sta ga čakala; imela sta ravno tako orožje, kakor mu je povedal volk. Pa je srečno mimo njiju koračil, ker ga nista poznala, ko je bil v kmetski obleki.

Ko pride domov, krene naravnost v hlev, ponudi se oskrbniku za hlapca. »Prav rad te vzamem«, reče oskrbnik; »pri naši graščini živina ne jé in ne pije, gotovo zato, ko ni pravega hlapca.«

On gre zdaj v hosto, odreže si tri jednoletne leskave šibe in gre nazaj v hlev k svoji živini; udari vsakega konja po jedenkrat na dan z vsemi tremi leskavimi šibami, pa mu ni bilo potreba krmiti, napajati in snažiti.

Živina se mu je začela lepo rediti, da je je bilo veselje pogledati. Ljudje so jo hodili gledat in hlapca izpraševati: »Kako krmiš, da imaš tako lepo rejeno živino?« On je dejal: »To že Bog tako dá.«

Jedenkrat pride tudi mlajša kraljčina, njegova zaročenka, katero je rešil v tisti izdani graščini, kjer je na nji sedel zmaj, ki je imel

devet glav, v hlev, on ji pokaže živino in da ima vse lepo urejeno po hlevu. Potem jo prime za roke, pelje jo v sobo k očetu svojemu ter mu pové: »Preljubi oče moj! Jaz sem mlajši Vaš sin, ki sem te tri kraljičine v izdani graščini rešil, konje in drugo blagó dobil in proti dômu peljal: gredoč pridemo do vešal, kjer so mislili usmrtiti moja dva brata, jaz revež ja odkupim, in gremo veselo proti dômu; užil sem za to dobroto neusmiljeno nehvaležnost, gredoč me z zvijačo suneta v prepad, da bi bil tamkaj konec vzel, ko bi me dobrotnik moj ne bil otel; potlej sta me šla čakati, ko sta že došla na Vaš dom, in sta Vam dejala, da gresta na lov, pa sta menila mene končati. Bog je dal, da sem srečno koračil mimo njiju, in da sem še živ. Zatorej Vas prosim, da obá ročno in ostro kaznujete!«

Ročno ukaže oče svoje dva hudodelna sina v ječo zapreti in obsoditi na smrt.

Zviti buči jim ponoči iz ječe utihotapita ter jo pobegneta v planine; ondu začneta zbirati malopridne ljudi v tolovajske čete. Starejši je bil njih poglavar, drugi pa njegov namestnik. V zemlji si napravijo lepa in umetna bivališča, kakor kraljeve palače. Vhod v zemljo pa se ni nič poznal. Kateri možje so jima, samó za njiju dva, drug skrivnen izhod naredili, te sta pa vse na skrivnem pomorila.

Potem so po okolici plenili, da je bila groza in strah. Ljudje se kralju pritožijo, da, če tolovajev ne poloví in ne ukrotí, jim tukaj ne bode prebiti, da se bodo mogli zavoljo njih izseliti v druge kraje.

Kralj tolovajem napové vojsko. Ko se boj začne, vselej tolovaji kraljeve vojake premagajo. Sedaj uvidi kralj, da jim drugače ne bo kos, kakor da planino z vojniki obkoli, kakor sovražnika v trdnjavi, da ne bodo od nikoder dobili živeža. Res jo obkoli in kmalu jim poide živež.

Tolovaji začnó poglavarjema pretiti s smrtjo, da morata, ko sta jih zbrala, skrbeti za živež. Lasje se jima začnó jčžiti, na tihem položita tleče gobe na smodnik, potem se po skrivnem izhodu spravita na dan. Druge je pa zadela strašna usoda smodnika. —

V tem premišljujeta: »Kaj bova pa zdaj počela?« Starejši je rekel: »Jaz pojdem v samostan k menihom.« Drugi pa gre na neko graščino služiti za postreščka. Ko so obhajali jedenkrat na graščini gostí, on je gostom jed nosil na mizo; menili so se razno in tudi to, kakšen velik greh je ljudi moriti in pleniti po nedolžnem. On je pa to čutil in vest se mu v srci obudi.

Drugi dan gre k izpovedi; za pokoro mu naložé izpovednik, da mora hudodelstva svoja povedati gosposki, da druge pokore ni zánj. Vestno

opravi naloženo pokoro, gosposka ga prime, denejo ga v ječo in ob-
sodijo k smrti.

Mašnik pride k njemu v ječo, da bi ga izpovedal in obhajal, in
pripravil za smrt. On je pa rekel, da želi tega in tega meniha, da ga
previdi za zadnjo uro.

Res pošljejo po meniha, katerega je želel. Ko pride v ječo, reče
mu: »Ljubi brat, kaj si mislil, da si povedal, da si hudodelnik, zdaj
boš pa mogel umreti!«

»Pomagaj mi, ljubi brat, če je mogoče!« reče jetnik, »da se
rešim smrti.«

»Jaz ti že pomagam,« reče menih; »toda ubogati me moraš. Jaz
bom prišel tri dni vsak dan k tebi in bova pod pričnami jamo izko-
pala; tretji dan pridem k tebi z Bogom in ti bom skrivaj prinesel
meniško obleko, da jo oblečeš, potlej skozi jamo pobegneš in se zunaj
med ljudi zamešaš. Jaz pa pojdem z Bogom nazaj in porečem ljudem,
da je jetnik pobegnil, in potlej pojdeš z menó v samostan; tukaj bova
rekla, da si iz tega in tega samostana.«

Naredita tako, kakor sta se zmenila. Potem se kmalu v samo-
stanu naveličata redovnega in pobožnega življenja in rečeta med sabo:
»Pojdiva in pobegniva od tukaj, kdo bo zmerom molil v tem zidovji,
ko nama ni treba.«

Neko jutro zgodaj vstaneta, pobereta na tihem svojo prtljago,
pa gresta v božje ime, da nikdo ni védel, kam.

Gresta daleč po svetu, prideta neki večer do izdane graščine,
kreneta noter, v sobi je bila jed in pijača na mizi pripravljena za
dve osebi. Deneta svoje reči v red in sedeta za mizo, pijeta in jesta
in se razno pomenkujeta. V tem je ura najst, pridejo noter hudi
duhovi, sédejo za mizo, vzamejo karte v roke in začno igrati, pa
tudi tema dvema rečejo; starejši jih je takoj ubogal in tako premeteno
igral, da so duhovi vso igro izgubili. Ko niso imeli več denarjev, rekli
so mu, naj bi jim jih posodil, ta je pa rekel: »Če nimate denarjev,
pa nehajte igrati!« V tem je začela ura biti polunoč. Hudi duhovi pa
izgubijo svojo moč.

Drugi dan gresta dalje, prideta v tuje kraje, tukaj kupita veliko
gospodárstvo in starejši je potlej tukaj kraljeval do smrti.

Srednjemu je pa v glavo padlo, krene nazaj na izdano gra-
ščino in méni, ker je bil tukaj moj brat srečen, utegnem biti tudi jaz.
Ko pride v sobo, pogleda na mizo, ker je bilo pripravljeno piti in
jesti za jedno osebo. Séde in željno použije pripravljeno jed; potem
léže v posteljo ter sladko zaspí.

Jednajst ura odbije, pridejo noter tudi hudi duhovi, za mizo sédejo, vzemó karte v roke in začnó igrati, pa tudi temu rečejo, naj gre, »saj ti nas ne boš vigrál kakor tvoj brat.« On vstane in gre, pa kmalu niso imeli več denarjev. Prosijo ga, naj bi jim jih posodil, pa jim je dejal: »Če nimate denarjev, pa nehajte igrati!« Drugi duh mu reče: »Če tri večere v tej izdani graščini ležiš in z nami igraš, pa vsak večer vigráš, rešiš jo in dobiš, da boš potlej tukaj kraljeval.« On je pa res bil tukaj vse tri večere, in vsak večer je duhove vigrál. Tretji večer so mu pa dejali: »Nocoj je pa tvoja smrt, ker nam tako prevzetno in ošabno odgovarjaš!« Pa so ga začeli mučiti, kmalu je začela ura biti polunoč, in duhovi izgubijo svojo moč. Pa je imel mir. Léže v posteljo ter sladko zaspi.

Zjutraj, ko se dan naredí, vzbudí se in vstane; pogleda okoli sebe, vse vidi novo, veličastno, krasno, kakor v kraljevi palači. V tem pride dva kraljičini noter, zahvalita se mu, da je bil tako pogumen, »da si nas rešil, zato pa, katero hočeš lahko izbereš za ženo.« Potem napravijo zaroke, in kmalu poroko in ženitnino, na kateri ni bilo veselja nì konca nì kraja. Srečno veselo je kraljeval, ker je imel dosti denarjev, do svoje smrti. — Vsi trije bratje pa niso védeli jeden za drugega, kako kateremu gre, živeli so srečno na zemlji vsak do svoje smrti.

Slavjanska pisma,

Píše dr. Fr. J. Celestin.

II. *)

Resno je življenje: ono ni le dolina solz, še menj pa je srečna zemlja večne radosti in ne bode — nikdar. Brez dvojbe je življenje v obče težka borba: za svoj obstanek mora se boriti vse živo do najnižjih orgáničnih vrst. Nova ga tu ni nič: učenjaki so sedaj stvar le bolj sistematično pojasnili, in širjemu občinstvu se je zdelo, da so mu odkrili kar čisto nove resnice, nov svet. Človeške strasti so dobile večji prostor in neko upravičenost, vse pleme nito pa, za čemer so težila tisočletja in uživala najlepše veselje v dosegu le jednega dela tega, kar nas povzdiguje ter je bil, je in bode

*) V I. pismu je popraviti nastopne tiskovne pomote:

Na 609. strani v 6. vrsti od zgoraj stoji mora, namesto more,

» 609. » v 10. » » zdolaj » neznaniti, nam. seznaniti.